

první vlnu širšího zájmu o Spinozu zahájil v roce 1785 Friedrich Heinrich Jacobi knihou *Listy o Spinozově učení*, v níž ho obvinil z panteismu. Jeho prostřednictvím se se Spinozou seznámili například Lessing, Herder a Goethe, kteří jím byli nadšeni, stejně jako Fichte, Schleiermacher, Schelling nebo Hegel, který pokládal Spinozu za jediný možný počátek filosofického myšlení. Nietzsche ho dokonce pokládal za svého předchůdce. Ve 20. letech se na Spinozu odvolával například Ludwig Wittgenstein, který se Spinozou inspiroval ve svém prvním spise *Tractatus logico-philosophicus*, ale zejména se ke Spinozovi vraceli myslitelé ovlivnění marxismem, například právě Louis Althusser. Naopak polemicky se proti Spinozovi postavil Emmanuel Lévinas, který v něm viděl prototyp totalizujícího myšlení, které – podobně jako myšlení Hegelovo – potlačuje jednotlivce, a tak vzdáleně připravuje i politické totality.

Je otázka, zda a jak je možné pochopit Marxe bez jeho vztahu k předchozí filozofické tradici. Nemohu se nezmínit o Garaudyho kritice Althussera zejména proto, že bych přivítal alespoň objasnění údajného Althusserova neodogmatismu, protože to přináší otázku, zda skutečně podle Garaudyho zachází Althusser v dogmatizaci marxismu velmi daleko právě tím, že odmítá veškerou návaznost Marxe na odkaz Hegelův, Fichtův a Kantův ve jménu návratu k Descartovi a Spinozovi.

Problém kontinuity a diskontinuity vědeckého poznání je přitom ve francouzské filosofii oblíbeným tématem řady myslitelů. Otázkou je, zda a jak epistemologický zlom nebo symptomální čtení souvisí s Foucaultovou koncepcí epistémé.

Práce Petra Kužela *Filosofie Louise Althussera* představuje mimořádně zdařilou interpretaci díla významného představitele francouzského marxistického myšlení druhé poloviny 20. století. Je v našem prostředí nesporně objevným textem, protože zájem o Althussera se

u nás projevoval po krátkém období reformního marxismu v druhé polovině 60. let (M. Maršálová, Z. Fišer, J. Srovnal, K. Kosík, R. Kalivoda) až zcela nedávno. Autorovi se podařilo naplnit vlastní záměr – zachytit jednak vývoj Althusserova myšlení, jednak jeho souvislost a jednotu.

Jan Zouhar

T. G. Masaryk, *Univerzitní přednášky II. Stručný náčrt dějin filosofie. Dějiny antické filosofie*. Spisy T. G. Masaryka, sv. 5, eds. Jiří Gabriel, Helena Pavlincová, Jan Zouhar, Praha: Ústav T. G. Masaryka – Masarykův ústav a Archiv AV ČR 2014, 568 s.

Začnu konstatováním prosté věci: T. G. Masaryk nepatří k nejčtenějším českým autorům a zájem o jeho texty má sestupnou tendenci. Není ani výjimečně citovaný; když zadám do vyhledávače sousloví „Masaryk řekl“, objeví se necelých dvě stě tisíc položek. Na zadaný výraz „Halík řekl“ se objevilo asi dvě stě třicet tisíc výsledků, „Havel řekl“ něco přes půl milionu, „Zeman řekl“ víc než třináct milionů. Masaryk je na tom co do četnosti citací řádově shodně jako americký republikánský senátor McCain, který toho jak známo říká hodně a povětšinou se řečeným řadí mezi sudokopytníky. Uvědomuji si samozřejmě všechna omezení takových údajů a nestavím na nich vůbec nic, tak jako na žádné jiné bulvarizaci. Možná se dá jen zauvažovat o míře, v které prosakují určitá jména a s nimi spojované postoje, náhledy a hodnoty společenským myšlením a jednáním. Podle ní by se snad dalo soudit, jak v reálném čase ovlivňují vědomí společnosti, která si sama nerozumí a hledá opory v něčem snadno dostupném a dostatečně účinném. Vůbec se tím

otevřít problém, které ukazatele můžeme mít za bernou minci, když uvažujeme o prospěšnosti, přínosu a účelnosti znalosti (či dokonce osvojení) názorů osob, jimž vymezujeme zvláštní místo v národních dějinách, ale hlavně v dějinách utváření vlastního, individuálního myšlení. Anebo se takové ukazatele nehledají, nesrovnávají, neanalyzují a vše se ponechává buď na jakési zamlžené intuici samozřejmosti, nebo na zamlčovaných předpokladech, jež se neověřují („osoba XY je a stále bude velikán, a proto...“)?

Zřejmě se zdá být jen jedno: myšlení „velkých postav historie“ podléhá zkáze v přímé úměře tomu, jak se monumentalizují jejich jména. Masaryk nejenže není výjimka, ale spíš tu stojí jako velice názorný doklad monumentalizační reakce na tikání poločasu rozpadu; a dodávám, že to není nic, co by mělo rozbourit emoce, jako vyvolat racionální úvahu o tom, co se může skutečně stát součástí dějinné paměti, která zakládá naši kulturnost, a co propadne jejím sítím, protože je to postradatelné, ať to již pronesl či napsal kdokoli. Monumentalizace je založena na přesvědčení, že se zachrání všechno, aby si potomci mohli všechno znovu a podle svých hledisek rozvážit. Takový předpoklad mám za chybný, a to ze dvou zásadnějších důvodů: nikdy se neuchová všechno, protože historická paměť je selektivní, a často je důležitější uchovat něco, než ztratit všechno; a dále, nemůžeme mluvit jménem budoucích generací, protože pak mluvíme jménem něčeho, co není, a pronášíme pouze zájmové tvarované spekulace. Co nastane, když stavíme na chybných předpokladech? Třeba to, že Masaryk má sochu na každém rohu, jeho jméno nesou snad už i zbrojnice dobrovolných hasičů a politická garnitura na čele národa dokáže ocitovat nanejvýš Masarykův bonmot „demokracie je diskuse“ (sice to sem nepatří, ale je pozoruhodné, že nejvyšší frekvenci výskytu v projevech politiků má právě tato teze, která obsahuje jeden z nejtragičtějších

omylů moderní politické demokracie, a právě proto je velmi snadno politicky zneužitelná).

Českému smyslu pro ironii je poměrně cizí muzealizování institucí, principů nebo idejí, a nezdá se, že bychom to jako národ postrádali. Vystačíme si s Národním muzeem, kde je plno příležitostí, abychom zbavili směšnosti, ale rovněž životnosti různorodou směsicí jevů a věcí, které jsou na našem národě směšné, ale i životné. Může se to vyloužit rovněž tak, že máme smysl pro limitovaný monumentalismus. To by mluvilo v náš národní prospěch víc než druhá možnost, která je naopak otevřená kultu géníů, titánů a velkoosobností: nesneseme bezprostřednost monumentalismu, ani když si týskáme po monumentálních osobách, a proto volíme cestu kompenzací. Protože jsme součástí kultury, jež se utvářela jako kultura písma, kompenzujeme deficity pomocí textů. Památníky prezidentsví existují fyzicky v podobě sebraných spisů, které jsou vydávány piščíím a řečnicím prezidentům. Tak samozřejmě máme několikero spisy V. Havla, některé vydané ještě za jeho života, ty nejvelkolepější chystané posmrtně. Muzeem svého prezidentsví si vystavěl rovněž V. Klaus svými devíti léty panování v devíti svazcích a v knihovnách objevíme také sebrané osmisvazkové spisy K. Gottwalda, naopak se nedopátráme edice spisů E. Beneše a G. Husáka. Skutečný monument prezidentsví, určený k národní sebedifikaci, tvoří však spisy T. G. Masaryka, naplánované na čtyřicet svazků, z nichž vyšlo již třicet osm, naposledy právě recenzovaný svazek Masarykových univerzitních přednášek o dějinách filosofie.

Vše podstatné o knize řekli v ediční poznámce sami její redaktori, Jiří Gabriel, Helena Pavlincová a Jan Zouhar z katedry filosofie Filosofické fakulty Masarykovy univerzity. Jak je v případě přednáškových souborů poměrně běžné, nejsou to přímo Masarykovy texty, ale

studentské stenografické záznamy přednášek. Kniha ukazuje nejvíc to, co a jak stihli posluchači (jejichž jména jsou známa) zachytit, co mělo v danou chvíli pro ně důležitost, co Masaryk během výkladu zdůraznil a co jim dávalo smysl. Spekulačně, jak by vypadaly dějiny antické filosofie, kdyby jim dal písemnou podobu sám Masaryk, jsou zbytečné a ke knize nepatří. Zápisky Masarykových přednášek nevyvolaly žádný spor ani matení pojmů, jaké se pojí například s Hegelovou *Philosophie der Geschichte*, kterou, ač jde rovněž o rekonstrukci z přednáškových záznamů, ostře napadl Schelling ve své *Philosophie der Mythologie* v domněnku, že jde o autentický text: pokud ovšem měli pravdu Schellingovi posluchači, kteří jeho přednášky zapisovali, protože také filosofie mytologie je pouze záznam a asi se již nedozvíme, zda Schelling vůbec text přisuzovaný Hegelovi znal, zda ho skutečně četl s vědomím, že je to spoluautorské dílo posluchačů, ani zda měl Hegela opravdu za „draka“ německé filosofie, nebo takové slovo použil k odlehčení přednášky jako pohádkovou metaforu.

Němečtí vydavatelé jsou při takových publikacích zdrženlivější, než je zvykem v české filosofii, a nehovoří o spisech (*Schriften*), ale o zápisech (*Mitschriften*). V tom se příkláním na jejich stranu, zejména když se uváží, že již jen zmiňovaný Schellingův text stojí na zápiscích maďarského studenta, který nebyl rodilým mluvčím a jakožto začátečník ve filosofii mohl mít občasné potíže s rozuměním. Jeho přičiněním je tu text, který má co dělat s výraznou osobou německého idealismu, pouze to není její spis; totéž platí pro Masarykovy přednášky, které mají určitou historickou podobu, a kdo je čte, musí se vyrovnat s ní, nikoli s dodatečnými fabulacemi o jiném obsahu nebo jiném významu, které se mohly objevit za jiných okolností. Okolnosti jsou právě takové, jaké jsou, a z nich plyne jiná důležitá věc: nedržíme v rukou Masary-

kův spis, ale studentské zápisky. To, co přibylo do masarykovské knihovny, je další stavební kámen muzea – velmi pečlivě vytesaný, opracovaný, vyhlazený, naleštěný a zbarvený snad i mikroskopických prasklinek na povrchu, což je nepominutelná zásluha vydavatelů, kteří se prostě řečeno nadřeli, aby vykonali své nakladatelské dílo. Kdo někdy dělal podobnou práci, umí to uznat a ocenit, ale současně se snad také smí zeptat: Komu vlastně byla tato značná, úmorná a někdy nekonečná námaha určena? Masarykovi? Čtenářům? Vyznavačům a uctívacům hodnoty „masarykovství“? Paměti národa, kulturnímu odkazu, dějinám filosofie, kolemjdoucím, pietě, masarykologům, budoucím generacím, kultu osobností? Českému furiantství, které sděluje ostatním, že my také máme obra? České hrdosti? České malodušnosti, která se chytá stébla, když nedosáhne k otěžím?

Jako učebnice dějin filosofie *Univerzity přednášky II* žádné velké možnosti nenabízejí. Jsou zastaralé jazykově, archaismy by nebyly vůbec dostupné dnešním generacím studentů, z nichž jistě a zdá se že rostoucí procento neumí nahlas přečíst text v současné češtině. Vymyká se jim slovní zásobou, zatímco ta myšlenková místy pokulhává za pokročilejšími současnými vědomostmi o dějinách lidského myšlení v okruhu euroatlantické civilizace. Neméně problematické jsou přespříliš radikální a jednoznačné soudy, kterých není v textu právě poskrovnu; kdyby student filosofie či religionistiky u zkoušky tvrdil, že mýtus je to, čemu se obvykle říká fetišismus, a ospravedlňoval se, že vyčetl řečené z Masaryka (s. 410 recenzovaného svazku), asi by tuto tezi neobhájil. Je prostě chybná, stejně jako ta, která říká, že „první křesťanskou knihou byl Starý zákon“ (s. 176). Který pedagog by doporučoval studujícím učebnice, o kterých ví, že obsahují chyby? Možná ten, jenž je sám nerozpozná nebo o nich neví, a pak už na doporučeních skutečně nijak nezáleží. Jestliže ale vyučující dbá na to, z čeho se učí frekventanti jeho

kursů, pak velmi pravděpodobně u těchto přednášek zaváhá.

K praktickému užití ve výuce zamerané Masarykovy přednášky tedy určeny nejsou. Je tu ale ještě účel vědecký, badatelský, masarykologický, tj. účel zaujatého výzkumu toho, co řekl, napsal a udělal Masaryk v pozici vysokoškolského pedagoga. Netroufám si odhadovat, k jakým závažným poznatkům může dospět vědecký výzkum nevědeckého textového podkladu pocházejícího z posluchačských poznámek. Jestli k tomu, že přednášky obsahují správné postřehy a chybná tvrzení, pak je na něj škoda času. Obojí patří k hlavním rysům jak vědecké, tak filosofické práce a vědecké bádání o jejich zřejmosti postrádá naléhavost. Každý, kdo četl s trochou bedlivosti díla I. Kanta, ví, že jeho závěry ohledně některých antropologických určení člověka a společenských institucí stojí na dobově velice slabých znalostech kulturní antropologie a etnologie, na předsudcích a občas také na rasismu. Právě tak každý učitel dějin filosofie ví, že nikdy neexistovala nějaká kant-laplaceova hypotéza nebo leibnizovsko-wolffovský systém, ale obojí je pouze produkt poněkud přebujelé touhy Arthura Schopenhauera po nesmrtelnosti. Dějiny filosofie jsou plné takových momentů, s kterými si ale poradí běžná korekce i bez badatelského výkonu. Je tomu v případě Masarykových výkladů dějin filosofie jinak? Co by vlastně mělo vyvádět bádání nad těmito texty?

Nevím, kde hledat odpověď, ale všechny různé náběhy k ní přehlušuje domněnka, že se těžko vybádá víc, než v nich je, tzn., zjistí se, že obsahují něco, co je z různých úhlů pohledu zajímavé, například proto, že to zaujme svou výstižností, anebo odradí svou mylností. Vydávají se ale sebrané spisy kvůli zajímavostí? Dokonce ani tržní efekt nemají: Klausův *Rok devátý* se prodal v počtu asi devíti set třiceti kusů a celá edice skončila ve výprodejích za cenu nižší než

dvou jízdének MHD. Z Masarykových spisů „kasenštyk“ také nebude a jistě to nikdo ani nečeká, lépe řečeno, s takovou možností se nikdy (zcela rozumně) nepočítalo.

Často jsem slyšel při různých příležitostech povzdechy, že Masaryka málo čteme, že ho neznáme a že „to je už v Masarykovi“. Zažil jsem jednu postarší paní, která rozkačená vyběhla s křikem ze sálu, kde probíhala konference na téma politické odpovědnosti a ona v žádném referátu neslyšela ani jediný odkaz na Masaryka. Rád bych poznal myšlenková zákoutí lidí, kteří se vypraví na návštěvu odborné konference, aby ji rozezleně opustili, protože účastníci neříkají, co by podle nich říkat měli. Asi bych se seznámil s mnoha afekty, ale nevím, zda také s odpovědí na otázku, která je patrně ústřední: proč Masaryka čteme málo, pokud vůbec? Proč mladá generace, tento hromosvod nářků všech mudrců, nevěnuje Masarykovi pozornost? Čtenáře, ať již jakékoli věku, musí něco pohnout, aby sáhl po té které knize. Jsou lidé, kterým stačí špatné počasí, a čtou cokoli, jenže mnoho dalších potřebuje, aby pro ně byla knížka něčím atraktivní. Co povede čtenáře knih k tomu, aby četl 5. svazek Masarykových spisů, obsahující záznamy z přednášek o dějinách filosofie – jinými slovy, co je tím „ještě něčím dalším“, kvůli čemu jsou tyto texty čtenářsky atraktivní, když to patrně není výjimečná odbornost ani badatelský přínos?

Stále předpokládám atraktivitu Masarykova spisu, i když jistotu o ní nemám. Plyne-li ale z něčeho, pak, zdá se, z jediné věci: kniha je kvantlík ve zdi muzea či chrámu a být jím je jejím účelem a funkcí. Jako prostá učebnice dějin filosofie by nakladatele hledala stěžít. Jako součást Masarykových spisů pod pořadovým číslem pět je podílníkem na monumentalitě prezidentsví, jejíž nezpochybitelnost je zárukou rovněž její nezpochybitelnosti. V dějinách literatury to byl mnohokrát nimbus autora, jenž zprostředkoval

čtenářům cestu k jeho dílu, a není důvod, proč by tomu nemohlo být stejně u Masaryka. V týchž dějinách ale také stačilo, aby autorská svatozář pohasla či jen časem vybledla, a dílo se odmlčelo. Proto se staví muzea sebraných spisů: ne kvůli snesení díla na jedno místo, ale kvůli závětrí, které chrání světlo svatozáře.

Dnes stejně jako v jiných dobách neplatí, že se knihy vydávají nutně proto, aby byly čteny. Jednou vznikaly z politických důvodů, jindy kvůli bibliofilskému estetickému požitku, v posledních desetiletích pak třeba proto, že grantový projekt musí mít nějaký výstup. Knihy se často nepišou, ale dělají, a udělané knihy nepotřebují čtenáře. Přestože se situace mění a vztah k tištěným knihám generačně slabne, vyskytuje se dosud vcelku často „pořizování“ knih; knihy se nekupují, aby byly čteny, ale pořizují, aby uspokojily snobskou představu o kulturnosti majitele. Když je národu těžko, sáhnou vždy do svých Masarykových sebraných spisů tady na krbové římsě, paní aktuárová, a najdu v nich úlevu, může pak pronést kultivovaný držitel knih.

Spisům, jež jsou ze své podstaty muzeem autora, čtyřicetisvazkovou kamennou baštou jeho historického génia nebo jen devítidílnou ohrádkou kolem pisatelova děsu ze zapomenutí, bude vždy hrozit proměna v takovou kulisu. Zabránit se jí zřejmě nedá, ale nepochybně existují možnosti, jak snížit její pravděpodobnost. Úplně ji minimalizuje člověk, který přijde a řekne, proč je nezbytné číst a znát Masarykovy spisy; kvůli kterým myšlenkám, poučkám, soudům a závěrům, životním ideám, ověřeným varováním, oknům do budoucnosti, maligním génium a rozumovým aberacím, zkušenostem, eschatologiím, jiskrák moudrosti, agonismům, predsudkům či vůbec základním postojům k situaci člověka ve světě. Nemyslím tím soustavné připomínky, že Masaryka četl také Patočka a co o tom napsal, jimiž se jakoby násobí celonárodní význam obou. Ptám se a snad si i trochu nárokuji

odpověď od stavitelů muzea Masarykova velkoleposti, proč by měl náš současník, člověk žijící k obrazu dekadentní západní napůl rozpadlé demokracie, číst a znát Masarykovy spisy. Co v nich najde? Že to Masaryk „myslel jinak“ a kdyby se k tomuto „jinak“ moderní společnost vrátila, bylo by jí (masarykovsky) lépe? Volání po Masarykovi má nejčastěji podobu stesků nad současností, kterou by jeho ideály změnilo, jak se s povzdechem tvrdívá. Žijeme stále týmiž bláhovostmi: *aurea prima sata est aetas*, jenomže ten skončil i pro Ovidia tehdy, kdy si lidé postavili koráby a vypluli na moře, poněvadž země už nenesla všem žeň bohatou, nelakomou, jak napsal již Hésiodos. Lidé moderní západní kultury jsou dlouho na moři a bojují s všudypřítomným strachem ze ztroskotání, jde jim o udržení se na hladině, na iluzi vlnolamů v přístavu dávno zapomněli a nezkoumají, zda je na vlajce jejich lodí týž nápis jako na prezidentské zástavě. Masarykovo muzeum vystavené z jeho spisů je svým způsobem konstatováním, že si v něčem pomohou, když jím projdou, obhlédnou exponáty a zapamatují si, co viděli. Kdyby neměly být pomoci nám, mořeplavcům bez sextantu a bez přístupu ke kormidlu, čím by byly?

V každém muzeu se vystavené exponáty míjejí svým účelem. Věc každodenní potřeby se stane „kultovním předmětem“, protože je mnohem snazší vymyslet kult než zjistit, k čemu daná věc byla. Muzealizovaný humor pozbývá na humornosti. Podobně v muzeu monumentality ztrácí monumentálnost svou monumentalitu, avšak na rozdíl od humoru bez humornosti může být pro smích – anebo se stane kultem. Tím se ale nic neodbude, spíše se vyostří postoje, zastánci muzea prezidentských spisů se jich budou zastávat ještě horlivěji a odpůrci budou odporovat, *quia absurdum est*. Jenom argumenty nejsou slyšet, i když otázka je domnívám se legitimní: proč chceme, aby dnešní a budoucí generace četly a znaly právě

texty, které napsal T. G. Masaryk nebo zaznamenali jeho posluchači? Proč se vznáší takový nárok, u kterého je na místě obava, že bude znamenat přetížení dětí našich dětí, o jejichž způsobu myšlení mluvíme, jako kdyby to byla jen prodloužená ruka našeho myšlení? A jestliže ho odmítnou, jak se děje masově již dnes, co pak s muzeem, do kterého návštěvníci nechodí? Čekáme, až zase přijde doba posvátnosti a orakulí?

Břetislav Horyna

Poznámka editorů

Konstatování, že „T. G. Masaryk nepatří k nejčtenějším českým autorům a zájem o jeho texty má sestupnou tendenci“, Horynu přivádí k zamyšlení nad „prospěšností, přínosem a účelností znalostí (či dokonce osvojení) názorů osob, jimž vymezujeme zvláštní místo v národních dějinách, ale hlavně v dějinách utváření vlastního, individuálního myšlení“, a poté i nad „účelností“ Masarykových *Sebraných spisů*. (Čtenářský zájem o Masarykovy texty Horyna, autor několika spisů k dějinám myšlení, měří počtem návštěv na internetové adrese dané „slovo Masaryk řekl“) V „sebraných spisech“ Horyna spatřuje cestu k monumentalizaci (resp. muzealizaci) jejich autorů, dodává, že „myšlení velkých postav podléhá zkáze v přímé úměře tomu, jak se monumentalizují jejich jména“. Masaryk (jeho *Sebrané spisy*) je mu dokonce „velice názorným dokladem monumentalizační reakce na tikání poločasu rozpadu“ (spočívá ten „rozpad“ v rozdílech interpretací Masarykových názorů, v dobových posunech jejich hodnocení, v jejich narůstající obecné neznalosti?). Ať tak, či onak, v každém případě je dobré, když prostřednictvím *Sebraných spisů* můžeme Masarykovy názory – zaznamenané nejednou v dnes veřejnosti obtížně přístupných tiscích – poznávat, studovat, či si je znovu připomínat (když už „naše politická garnitura na čele národa dokáže ocitovat nanej-

výš Masarykův bonmot ‚demokracie je diskuse‘“). Protože muzea, památníky a archivy jsou významné instituce přispívající k pěstování „paměti národa“ a tím i k hlubšímu rozumění přítomnosti, nebráníme se pohlížet na *Sebrané spisy* jako na *zástupný* (neobsahující rukopisy a prvotisky) „muzejní“ předmět, jehož výhodou je poměrně snadná přístupnost veřejnosti. Vydávání „sebraných spisů“ má (jak o tom také Horyna píše) nejen svá pravidla, ale i problémy, např. s texty, v jejichž nových vydáních autor něco změnil. (V Masarykových *Sebraných spisech* se s jeho „konkrétnou logikou“ setkáváme ve svazcích Základové konkrétné logiky a Pokus o konkrétní logiku.) Ediční rada Masarykových *Sebraných spisů* nešla v této své „monumentalizaci“ Masaryka tak daleko, aby v nich „zachraňovala všechno, co Masaryk pronesl či napsal“, při jejich skladbě jistě myslela také na budoucí generace, ale „mluvila“ za sebe, když se domnívala, že i v čase těchto generací by se ještě někdo mohl o Masaryka zajímat.

Můžeme předpokládat, že Masarykovy *Sebrané spisy* mohou někoho zaujmout především proto, že jejich autor se podílel na vzniku republiky a pak se stal i jejím prvním prezidentem. Ovšem svazek ohlášený v titulku Horynovy recenze připomíná skutečnost, že v roce 1882 Masaryk přišel z Vídně do Prahy nikoli s vidinou svého budoucího československého prezidentství, ale aby se stal členem učitelského sboru Filosofické fakulty Karlovy univerzity. A protože „sebrané spisy“ tradičně představují celé autorovo dílo (jeho tvůrčí osobnost), musely Masarykovy *Sebrané spisy* reagovat na jeho univerzitní přednášky: ze sociologie a etiky jsou zaznamenány ve 4. svazku, z dějin filozofie v 5. svazku. Masaryk je vypisoval po celou dobu svého pedagogického působení na univerzitě, do školního roku 1912. Byly to „stálce“ studijního programu studentů filozofie (a také práva). Řada dalších

Masarykových přednášek na univerzitě vyšla ve *Spisech* v jiných svazcích (např. *Základové konkrétné logiky*), nebo byly – s přihlédnutím k době jejich vydání např. časopiseckého – začleněny do některého časově odpovídajícího svazku *Spisů*.

Podle Horyny však 5. svazek (totéž by mohl říci také o 4. svazku) „nepředstavuje Masarykův spis“, protože to „nejsou přímo Masarykovy texty, ale studentské stenografické záznamy jeho přednášek“, a tak „ukazují nejvíc to, co a jak stihli posluchači zachytit, co mělo v danou chvíli pro ně důležitost, co jim Masaryk v danou chvíli zdůraznil a co jim dávalo smysl“. Mohlo tomu tak být, můžeme však rovněž předpokládat, že těsnopis dobře ovládající posluchači „automaticky“ (jak je to obvyklé u stenografů) zapisovali, co „právě slyšeli“, že za důležité považovali především co nejvěrněji zachytit Masarykovy přednášky. (Mohli bychom zde odkázat na zápisy přednášek se sociologickou a etickou látkou, kde se Masaryk častěji vyjadřoval osobitěji než v přednáškách z dějin filosofie.) Masarykovým stenografům jistě také vyhovovalo, že Masaryk – jak napsal Václav Tille ve své vzpomínce na jeho přednášení – „mluvil vždy tiše, bezvýrazně, úmyslně neosobně, zvolna, jakoby bez vlastního zájmu, ale obnažoval každou otázku zcela lidsky, jako cosi živého, usilovně nutného právě v té chvíli“. (Srov. Jaroslav Opat *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882–1893*, Praha 1990, s. 130.) A můžeme také předpokládat, že mohl mít v rukou přepis stenografického záznamu své přednášky z dějin filosofie, který si posluchači pořídili jako učební pomůcku; jeho exemplář je uložen v Masarykově archivu.

Profesor Horyna se ptá, komu vlastně byla určena námaha spojená s vydáním 5. svazku? Sám nabízí škálu možných odpovědí: od Masaryka až po „české furiantství, hrdost, či malodušnost“. Z jeho nabídky vybíráme především „Masaryka“ a masarykology, z důvodů výše už nazna-

čených. Pro „Masaryka“: jeho přednášky patří k obrazu Masarykova více než třicetiletého pedagogického působení na Karlově univerzitě; pro „masarykology“: jeho přednášky patří k předmětu jejich bádání, masarykology-filosofy může zajímat např. místo Masarykových dějin filosofie v české historiografii filosofie nebo posuny v jeho hodnocení některých filosofů, např. Kanta (o tom ostatně už něco napsal i sám Břetislav Horyna). Předpokládáme, že editoři žánrního svazku *Spisů* se nezříkají pozornosti ani vyznavačů „hodnoty masarykovství“, zřetele k paměti národa, kulturního odkazu budoucím generacím, že by je těšilo, kdyby četba Masarykových spisů podpořila u jejich čtenářů „českou hrdost“, vědomí, že „také máme“ sice nikoli „obra“, ale člověka, který pozoruhodně zasáhl do evropských i světových dějin.

V závěru recenze Horyna odkazuje na některé Masarykovy věcné chyby, problematické soudy a argumenty a zpochybňuje 5. svazek *Spisů* v roli učebnice dějin filosofie pro vysokoškolské studenty. Proti vyřazení Masarykových Dějin filosofie z doporučované základní literatury ke studiu dějin filosofie nelze nic namítat; posluchači biologie, fyziky nebo astronomie si také jako základní učebnici ke zkouškám z těch oborů nevolí např. Aristotelovy spisy. Uškodilo by jim však, kdyby se příležitostně seznámili s tím, jak to či ono z jejich disciplín vykládal tento slavný Řek? A také česká filosofie a české dějepisectví filosofie mají své dějiny a dějepisectví – a jistě vědění o tom se právě ve filosofii pokládá za dost důležité. Editoři *Univerzitních přednášek* soudí, že patří do Masarykových sebraných *Spisů*, kde jsou k dispozici každému zájemci o pedagogickou oblast Masarykovy činnosti.